

(Nie)Koherencja sankcji penalnych. Prezentacja wyników badań empirycznych

Michał Janowski

(In)Coherence of punishments. Results' presentation of empirical analyses

Abstract: The incoherence in judicial punishments, if it exists, may be considered as a form of injustice. The legal system in which the similarly situated cases are not treated similarly may be criticized especially from the point of view of the public understanding the justice idea. The conception of incommensurability of values has a substantial impact on the law application process. Because the judges typically assess cases in isolation, there is no common measure to evaluate the cases and the human way of thinking is category-bounded the judges are susceptible to producing incoherent patterns. However it is believed that if the risk of incoherence is brought to judicial attention, the judges might well be likely to do better, on this count, than non-lawyers (Cass Sunstein, Daniel Kahneman, David Schkade, Ilana Ritov 2001). The article presents an empirical analyses carried out on the judgements that were performed by the unselected group of judges in one of the district courts in Lodz.

Keywords: incommensurability of values, incoherence in punishments, empirical analyses, criminal law

---

* Uniwersytet Łódzki
michaladamjanowski@gmail.com

Wstęp.

Niewspółmierność wartości a koherencja wyboru sankcji penalnej

Problem niewspółmierności dotyczy trzech obszarów dyskusji filozoficznej: metodologicznego, językowego i aksjologicznego. W dziedzinie metodologii nauk teorie logiczne, zakładające, iż poznaniem rządzą pewne trwałe zasady oraz powszechnie obowiązujące kryteria akceptowalności rezultatów pracy naukowej zastąpione zostały koncepcjami socjologicznymi, zapoczątkowanymi przez Thomasa Kuhna. Twierdzenia naukowe koherentne są tylko w ramach jednego paradygmatu. Będąca konsekwencją rewolucji naukowej niewspółmierność paradygmatów skutkuje niemożnością przekładu terminów jednego paradygmatu na terminy drugiego¹. Drugi obszar potencjalnej niewspółmierności dotyczy wzajemnego niezdeteminowania przekładu języków naturalnych w rozumieniu Willarda Quine'a².

Z punktu widzenia refleksji prawniczej najistotniejszą pozostaje problematyka niewspółmierności wartości. W sporze dotyczącym wartości wyróżnić można m.in. dwa skrajne stanowiska. Zwolennicy tezy o ich współmierności bronią zdania, iż – ogólnie rzecz ujmując – wszystkie wartości są porównywalne i istnieje miara, za pomocą której można dokonywać ich uporządkowania według określonej skali. Przyjęcie założenia niewspółmierności wartości tożsamy jest z uznaniem przynajmniej niektórych wartości za nieporównywalne. W odniesieniu do wartości relacja porządkująca pozostaje niemożliwą do skonstruowania w oderwaniu od kontekstu. Nie istnieje żadna jednostka sensownego pomiaru wartości. Oba podejścia metodologiczne same pozostają niewspółmierne, posługując się odmienną siatką pojęciową i narzędziami badawczymi³.

---

¹ Adam Chmielewski, *Niewspółmierność, nieprzekładalność, konflikt. Relatywizm we współczesnej filozofii analitycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2014, ss. 158-160.

² Ibidem, s. 155.

³ Sylwia Wojtczak, *O niewspółmierności wartości i jej konsekwencjach dla stosowania prawa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010, ss. 20-21.

Potencjalna niewspółmierność wartości będzie miała istotne skutki w dziedzinie stosowania prawa. Wpływie przede wszystkim na jednolitość dokonywanych rozstrzygnięć. Adresaci dyspozycji norm prawnych powinni oczekiwać podobnych konsekwencji podobnych zachowań, podjętych w podobnych okolicznościach. Ewentualna niekoherencja decyzji stosowania prawa⁴ może być postrzegana jako przejaw niesprawiedliwości⁵. Ze względu jednak na fakt, iż prawo stosują ludzie a nie kompleks algorytmów, porządek prawny może nie stanowić jedynej determinanty konsekwencji prawnych działań podmiotów prawa. Wpływ na decyzje stosowania prawa mieć mogą również mechanizmy kognitywne kształtujące procesy poznawcze sędziów.

Problematyka niewspółmierności wartości wiąże się z tymi wszystkimi koncepcjami karania, które odwołują się do zasady proporcjonalności⁶. W literaturze przyjmuje się dwa rozumienia tejszy zasady; w ujęciu materialnym proporcjonalnymi winny być ciężar przestępstwa oraz kara, w ujęciu porównawczym – relacje między przestępstwami a wymierzonymi za nie sankcjami⁷. Zasada proporcjonalności w rozumieniu porównawczym nie wymaga, aby kara była wprost proporcjonalna do ciężaru przestępstwa. Proporcjonalny winien

---

⁴ Istnieje wiele definicji koherencji decyzji stosowania prawa. Na potrzeby niniejszego artykułu zaadaptowano jej uproszczone rozumienie przyjmowane w empirycznych badaniach mających dostarczyć wiedzę o mechanizmach kognitywnych człowieka odpowiedzialnych za niewspółmierność wartości oraz ujawniających się w procesie stosowania prawa. Przez koherencję decyzji stosowania prawa należy w tej perspektywie rozumieć przypisywanie podobnych konsekwencji prawnych podobnym stanom faktycznym (jednolitość). Z problematyką tą na polu nauk kognitywnych wiąże się kwestię przypisania przez ustawodawcę podobnych zagrożeń (sankcji) podobnym czynom. Por. Daniel Kahneman, *Pułapki Myślenia. O myśleniu szybkim i wolnym*, tłum. Piotr Szymczak, Media Rodzina, Poznań 2012, ss. 478-480.

⁵ Por. Jerzy Wróblewski, *Wartości a decyzja sądowa*, Ossolineum, Wrocław 1973, s. 127.

⁶ Obszerna problematyka filozofii karania została w artykule jedynie zaznaczona z uwagi na przyjętą kognitywną perspektywę badawczą. Rozwijanie tej problematyki nie jest niezbędne z punktu widzenia założonych celów i przyjętej metodologii.

⁷ Michał Królikowski, *Sprawiedliwość karania w społeczeństwach liberalnych. Zasada proporcjonalności*, C. H. Beck, Warszawa 2005, ss. 116-123.

być jedynie stosunek jednego przestępstwa do wymierzonej za nie sankcji oraz stosunek podobnego przestępstwa do jego sankcji. Dokonywane w podobnych sprawach rozstrzygnięcia powinny pozostawać koherentne⁸.

Grupa badaczy (Cass Sunstein, Daniel Kahneman, David Schkade i Ilana Ritov), uznając niejednorodność rozstrzygnięć prawnych za przejaw niesprawiedliwości (*failure of justice*), przeprowadziła badania, mające wykazać wpływ mechanizmów kognitywnych człowieka na niekoherencję jego osądów⁹. Zespół Sunsteina dokonał analizy sankcji represyjnych (o charakterze prywatnym i publicznym) przypisywanych *in abstracto* określonym czynom przez pewną grupę osób niebędących sędziami. Badani dokonywali aktów ewaluacji każdego z czynów w izolacji, przy założeniu, że pełnią funkcję sędziów przysięgłych. Określali oni odpowiedni, ich zdaniem, 'stopień karygodności' czynu (w dziewięciostopniowej skali od 'żaden' do 'zasługujący na szczególnie surową karę') oraz wymiar sankcji penalnej, określony w dolarach grzywny lub latach pozbawienia wolności. Następnym etapem badań było dokonywanie ocen w starannie wybranych parach przypadków, w których oba czyny należały do różnych kategorii kognitywnych¹⁰. Przeprowadzona analiza ujawniła m.in., iż badani formułowali bardzo podobne osądy co do stopnia karygodności danych czynów. Rozbieżności dotyczyły wymiarów sankcji. Wymierzone sankcje dały się w przybliżeniu opisać wzorem:

$$\text{sankcja} = \text{sprzeciw budzony przez zachowanie} \\ \times \text{wielkość szkody} \times \text{współczynnik przekładu.}$$

⁸ Sylwia Wojtczak, op. cit., ss. 314-315.

⁹ Cass R. Sunstein, Daniel Kahneman, David Schkade i Ilana Ritov, „Predictably Incoherent Judgments”, *Stanford Law Review*, vol. 54, no. 6, June 2002, s. 1153.

¹⁰ Tzn. kategorii w rozumieniu nauk kognitywnych; opartych nie na wskazywaniu warunków wystarczających i koniecznych konstytuujących kategorię lecz na tym, co Ludwig Wittgenstein określał mianem „podobieństwa rodzinnego”. Granice kategorii pozostają nieostre a pewne jej elementy uważa się za bardziej reprezentatywne od innych. We współczesnych naukach kognitywnych zwraca się uwagę również na kontekstowy charakter tworzonych kategorii. Por. Zoltan Kövecses, *Język, umysł i kultura. Praktyczne wprowadzenie*, tłum. Anna Kowalcze-Pawlik, Magdalena Buchała, TAIWPN Universitas, Kraków 2011, ss. 40-53.

Niekoherencja wymierzanych sankcji wynikała m.in. z arbitralnego charakteru współczynnika przekładu, pozwalającego wyrazić ogólną ocenę co do stopnia zasługiwania na karę w jednostkach mierzalnych. Przeprowadzone badanie pozwoliło wykryć kognitywne ograniczenie ludzkiego myślenia nazwane przez zespół Sunsteina problemem tłumaczenia. Niezakotwiczone w żadnej powszechnej zasadzie lub intuicji przekłady poszczególnych wartości chronionych przez normy moralne bądź prawne na jednostki metryczne, w których wymierza się sankcje, okazują się być subiektywnymi i całkowicie dowolnymi. Dwie osoby, które prezentują identyczne zdanie co do stopnia zasługiwania określonego czynu na karę, mogą wymierzyć całkowicie odmienne sankcje.

Członkowie zespołu Sunsteina sugerują, iż ryzyko niespójności decyzji jest większe w przypadku 'sędziów niefachowych' niż sędziów zawodowych. Celem przeprowadzonej analizy było natomiast empiryczne wykazanie faktycznej niekoherencji rozstrzygnięć wyboru kary dokonanych przez określoną grupę sędziów zawodowych. Rzeczywiście wydane orzeczenia zbadano pod kątem koherencji rodzaju i wymiaru kar.

1. Materiał i metody

Przedmiotem przeprowadzonych badań aktowych uczyniono sprawy zakończone skazującymi wyrokami karnymi, wydanymi w okresie od 31 grudnia 2011 r. do 1 stycznia 2015 r. przez sędziów jednego wydziału karnego Sądu Rejonowego dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi. Badanie polegało na tabelarycznym zebraniu istotnych dla wyboru kary okoliczności każdej ze spraw oraz informacji o dokonanych wyborach co do rodzaju i wymiaru kary, a także na analizie uzyskanych danych empirycznych¹¹. Każdej sprawie przyporządkowano nadaną jej sygnaturę, przyjętą przez sąd kwalifikację prawną oraz sędziego referenta. Zebrano również dane dotyczące płci skazanego, jego rocznika, wykształcenia, wyuczonego zawodu, aktualnego źródła utrzymania, miesięcznego dochodu oraz stanu zdrowia.

---

¹¹ Wyniki zebrano w pierwotnej Tabeli 0, służącej analizie właściwej i nieprezentowanej w artykule z uwagi na jej zbyt obszerny rozmiar.

Na wybór wielkości grupy badawczej wpływ miały uwarunkowania pragmatyczne. Jeżeli założyć istnienie współmierności orzekanych kar, winna być ona zaobserwowana przede wszystkim w ramach jednego wydziału karnego; środowiska koleżeńkiego, w którym sędziowie na bieżąco dyskutują pojawiające się zagadnienia prawne i wymieniają się opiniami na temat dokonywanych rozstrzygnięć.

Zakreślenie ram czasowych wyboru spraw motywowane było względami normatywnymi. Nowelizacja Kodeksu karnego dokonana ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie w dniu 1 lipca 2015 r., istotnie zmieniła strukturę orzekanych kar. Z tego względu z analizy wyłączono sprawy zakończone w 2015 r. Sprawy zakończone w latach 2012-2014 uznano za liczebnie wystarczające dla stwierdzenia niekoherencji kar orzekanych w badanym wydziale karnym.

Poddając weryfikacji tezę o faktycznej niekoherencji osądów, rozumianej w sposób przyjmowany w naukach kognitywnych, przeprowadzono analizę porównawczą spraw podobnych tj. takich, w których podejmujący decyzję sędziowie związani byli tymi samymi normami. Wymierzenie przez polski sąd karny sankcji penalnej określonego sprawcy w konkretnym stanie faktycznym skrepowane jest normami składającymi się na tzw. sędziowski (lub sądowy) wymiar kary. Istnienie tych norm wynika z przyjętego w polskim prawie karnym modelu sankcji względnie oznaczonych¹². Sankcje karne określone są w ustawie w sposób ramowy i wymagają konkretyzacji w każdym akcie stosowania ustawy karnej przez sąd. Nauka polskiego prawa karnego materialnego wyróżnia wśród norm sędziowskiego wymiaru kary zasady, tworzące aksjologiczne zręby tejże instytucji, a także ogólne i szczegółowe dyrektywy. Istotą zastosowanej metody było pytanie o to, czy w ramach kryteriów narzuconych przez ustawodawcę sędziowie zachowali koherencję (jednolitość) wydanych osądów. Normy tworzące system sędziowskiego wymiaru kary stanowią bowiem konsekwencję przyjmowanych przez ustawodawcę wartości. Analiza tych norm pozwala w takim razie na identyfikację tychże wartości. Jednakże

---

¹² Andrzej Zoll, *Komentarz do kodeksu karnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007, ss. 657–664.

w niniejszej pracy nie zostanie podjęta próba wskazywania konkretnych wartości. Z punktu widzenia założonych celów istotne jest wyłącznie to, że – jeśli wartości byłyby współmierne – te same normy stosowane w tych samych lub istotnie podobnych okolicznościach powinny przynosić te same lub istotnie podobne rezultaty. Wówczas realizowałyby te same wartości i to w tym samym stopniu.

Do zasad o *stricte* karnym charakterze zalicza się zasadę względnego swobodnego uznania sędziowskiego, zasadę indywidualizacji kary, zasadę oznaczoności kary, zasadę humanitaryzmu oraz zasadę zaliczania okresu rzeczywistego pozbawienia wolności na poczet kar¹³.

Zgodnie z art. 53 § 1 kk *in principio* sąd wymierza sprawcy karę według swojego uznania, w granicach przewidzianych przez ustawę. Dokonywany wymiar kary nie jest wymiarem dowolnym. Ustawodawca przyporządkowuje każdemu typowi rodzajowemu przestępstwa rodzaje kar, które mogą zostać orzeczone oraz przedziały dopuszczalnego ich wymiaru (granice ustawowego zagrożenia). Potwierdzenie tezy o niewspółmierności analizowanych kar wymaga porównania przypadków charakteryzujących się podobieństwem. Badaniu poddane zostały w konsekwencji wymiary kar dokonane za pojedyncze czyny zabronione wypełniające znamiona jednego tylko typu rodzajowego przestępstwa – art. 278 § 1 kk, tj. przestępstwa kradzieży typu podstawowego. W odniesieniu do analizowanych przestępstw można mówić zatem o ich faktycznym podobieństwie oraz o normatywnej identyczności. Dopuszczając się badanych czynów sprawcy wypełnili znamiona tego samego typu rodzajowego przestępstwa, godząc w to samo dobro prawne (tj. mienie). Wszyscy sędziowie¹⁴ w każdej z analizowanych spraw do wyboru mieli te same rodzaje kar i ograniczeni byli tymi samymi granicami ustawowego zagrożenia. Zgodnie z art. 278 § 1 kk orzec mogli karę pozbawienia wolności w wymiarze od 3 miesięcy do 5 lat.

---

¹³ Podział za Mirosława Malezini, *Zasady sądowego wymiaru kary*, w: Tomasz Kaczmarek (red.) *Nauka o karze: Sądowy wymiar kary*, C.H. Beck, Warszawa 2015, ss. 157-164.

¹⁴ Sformułowanie „orzekający sędzia” stanowi rzecz jasna skrót myślowy, unaoczniający osobowy substrat decyzji wymiaru kary. W postępowaniu karnym rozpoznawczym orzeka wyłącznie sąd w określonym składzie osobowym.

Na podstawie art. 278 § 1 kk w zw. z art. 33 § 2 kk w zw. z art. 33 § 1 kk wymierzyć mogli obok kary pozbawienia wolności karę grzywny w wymiarze od 10 do 540 stawek dziennych (grzywna subsydiarna)¹⁵. Zgodnie z dyspozycją art. 58 § 3 kk mogli orzec w każdym z analizowanych przypadków zamiast kary pozbawienia wolności karę grzywny w wymiarze od 10 do 540 stawek dziennych (grzywna samoistna) lub karę ograniczenia wolności w wymiarze od 1 miesiąca do 1 roku¹⁶. W badaniu pominięto czyny zabronione wypełniające znamiona typów kwalifikowanych kradzieży, zagrożonych surowszym wymiarem kary, a także czyny wypełniające znamiona wypadku mniejszej wagi kradzieży zwykłej stypizowanego w art. 278 § 1 kk w zw. z art. 278 § 3 kk, zagrożonego łagodniejszym wymiarem kary. Z uwagi na odmiennie określony ustawowy wymiar kary, z analizy wyłączono również czyny wypełniające znamiona ciągu przestępstw kradzieży zwykłej, zagrożone surowszym wymiarem kary.

Zasadę indywidualizacji kary formułuje art. 55 kk, zgodnie z którym okoliczności wpływające na wymiar kary uwzględnia się tylko co do osoby, której dotyczą. W konsekwencji na wybór rodzaju i rozmiaru sankcji karnej mogą mieć wpływ wyłącznie te okoliczności, które dotyczą samego sprawcy. Każda z poddanych analizie spraw, charakteryzująca się wielością sprawców na wszystkich etapach postępowania rozpoznawczego, traktowana była jak kilka przypadków w liczbie odpowiadającej liczbie skazanych.

Zasada humanitaryzmu stoi natomiast na przeszkodzie wymierzeniu sprawcy kary niehumanitarnej lub naruszającej jego godność w określonym stanie faktycznym. Z analizy wyłączono przypadki szczególne, w których orzeczenie określonych rodzajów kar byłoby niehumanitarne (np. ze względu na niepełnosprawność skazanego). W perspektywie tej zasady starano się przede wszystkim odpowiedzieć na pytanie

---

¹⁵ Zgodnie z art. 33 § 2 kk sąd może orzec karę grzywny także obok kary pozbawienia wolności, jeżeli sprawca dopuścił się czynu zabronionego w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, a takim jest każde przestępstwo kradzieży polegające na zaborze w celu przywłaszczenia cudzej rzeczy ruchomej, mającej wartość materialną i stanowiącej przedmiot obrotu.

¹⁶ Z uwagi na fakt, iż przestępstwo kradzieży zagrożone jest karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat.

o motywy wyboru rodzaju kary w kontekście sytuacji ekonomicznej, rodzinnej i zdrowotnej skazanego, o czym dalej.

Ogólnymi dyrektywami sędziowskiego wymiaru kary są: ustawowe wskazania dotyczące jednostkowego aktu wymiaru kary o charakterze uniwersalnym, odnoszące się do wszystkich sądzonych sprawców, wszystkich rodzajów przestępstw oraz do wszystkich kar w danym systemie prawnym¹⁷. Sformułowane one zostały w art. 53 § 1 kk; są to: stopień winy sprawcy, stopień społecznej szkodliwości czynu, cele i wychowawcze w stosunku do skazanego (prewencja indywidualna) oraz potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa (prewencja generalna). Ustalenie **stopnia społecznej szkodliwości** czynu następuje w oparciu o podmiotowe i przedmiotowe kryteria wskazane w art. 115 § 2 kk. Należą do nich: rodzaj i charakter naruszonego dobra, rozmiar wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa, waga naruszonych obowiązków, postać zamiaru, motywacja sprawcy, rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia.

Szczegółowe dyrektywy sędziowskiego wymiaru kary zostały określone w art. 53 § 2 i 3 kk i innych. Do istotnych z punktu widzenia przestępstwa kradzieży należą: motywacja i sposób zachowania się sprawcy, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa, właściwości i warunki osobiste sprawcy, sposób życia przed popełnieniem przestępstwa, zachowanie się po jego popełnieniu (zwłaszcza staranie o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości). W odniesieniu do wyboru rodzaju sankcji (w sytuacji istnienia możliwości tegoż wyboru) art. 58 § 1 kk, formułuje prymat kar wolnościowych przed izolacyjnym. Dyrektywa uwzględnienia właściwości i warunków osobistych sprawcy konkretyzowana była¹⁸ w art. 58 § 2 kk, zgodnie z którym grzywny nie orzekało się, jeżeli dochody sprawcy, jego stosunki majątkowe lub

---

¹⁷ Violetta Konarska-Wrzosek, *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2002, ss. 73-74.

¹⁸ Pod rządami polskiego Kodeksu karnego w kształcie obowiązującym w czasie dokonywania badanych rozstrzygnięć.

możliwości zarobkowe uzasadniały przekonanie, iż sprawca grzywny nie uiści i nie będzie można jej ściągnąć w drodze egzekucji oraz konkretyzowana jest w art. 58 § 2a kk, zgodnie z którym kary ograniczenia wolności z obowiązkiem wykonania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne nie orzeka się jeżeli stan zdrowia oskarżonego lub jego właściwości i warunki osobiste uzasadniają przekonanie, że oskarżony nie wykona tego obowiązku.

Dyrektywa stopnia winy dotyczy dopuszczalnego *maximum* kary; stopień winy wyznacza górny pułap wymiaru kary. Dyrektywa stopnia społecznej szkodliwości, odzwierciedlająca w akcie orzekania o karze natężenie ujemnych społecznie następstw czynu, przeciwdziała wymierzeniu kary zarówno zbyt łagodnej jak i nazbyt surowej, służy wymierzeniu kary sprawiedliwej¹⁹. Dla uzyskania większej jednolitości w grupie poddawanych badaniu spraw z analizy wyłączono przypadki osób działających w warunkach ograniczających stopień winy²⁰.

Jeżeli chodzi o rodzaj i charakter dobra naruszonego przestępstwem kradzieży zwykłej, zauważyć należy, iż wszystkie analizowane czyny zabronione wymierzone są przeciwko mieniu; przedmiotem kradzieży są ruchomości. Wszystkie one mają wartość rynkową i stanowią przedmiot obrotu. Nie istnieje jakościowa różnica między przedmiotami badanych przestępstw. Dla uzyskania większej jednolitości w grupie poddawanych badaniu spraw analizie nie poddano przestępstwa kradzieży energii elektrycznej lub karty uprawniającej do podjęcia pieniędzy z automatu bankowego, stypizowanego w art. 278 § 1 kk w zw. z art. 278 § 5 kk.

W odniesieniu do rozmiaru wyrządzonej lub grożącej szkody zaznaczyć trzeba, iż każda kradzież ma za przedmiot rzecz ruchomą o wymiernej, skalarnej, wyrażonej w pieniądzu wartości, która musi być ustalona w toku postępowania rozpoznawczego. Z tego względu założyć można pewną obiektywną (ekonomiczną) mierzalność ujemnych następstw analizowanych czynów zabronionych w kategoriach czysto

---

¹⁹ Robert Zawłocki, *Pojęcie i funkcje społecznej szkodliwości czynu w prawie karnym*, C.H. Beck, Warszawa 2007, ss. 360-374.

²⁰ Całkowita niemożność przypisania winy implikuje uwolnienie od odpowiedzialności karnej.

rynkowych. W odniesieniu do każdej sprawy w tabeli podano dokładną, ustaloną w toku postępowania rozpoznawczego i zawartą w wyroku wartość przedmiotu przestępstwa wyrażoną w złotychkach.

Sposób i okoliczności popełnienia czynu stanowią kryterium najbardziej ocenne. W odniesieniu do każdej z badanych spraw sformułowano zwięzły opis czynu zabronionego. Dokonano odrębnej analizy przypadków atypowych, w których zachowanie sprawcy bądź kontekst czynu można ocenić jako wymykające się schematowi. W tabeli zaznaczono, czy przestępstwa dopuszczono się samodzielnie czy też w porozumieniu ze współsprawcami. W przypadku działania współsprawców wskazano ich liczbę.

Jeżeli chodzi o kryterium rodzaju i rozmiaru ujemnych następstw przestępstwa, zauważyć należy ogólnie, iż dotyczy ono wyjęcia spod władztwa określonego podmiotu pewnej rzeczy ruchomej, zubożenia go o tę ruchomość. Nie można utożsamiać tego kryterium z kryterium wysokości szkody. Implikacje kradzieży mogą być krańcowo różne. Przykładowo kradzież sumy pieniężnej w kwocie 1.000 zł na szkodę dużego przedsiębiorstwa, które w swym rachunku ekonomicznym uwzględnia straty wynikłe z czynów zabronionych dokonywanych na jego szkodę oraz trudności wiążące się z odzyskiwaniem przedmiotów przestępstw lub ich równowartości, może zostać uznana mniej szkodliwą niż kradzież świadczenia emerytalnego w tej samej kwocie 1.000 zł na szkodę starszej osoby, dla której suma ta stanowi podstawę egzystencji i która nie ma innych źródeł utrzymania. Dokonanie szacunku rozmiaru ujemnych następstw przestępstwa uzależnione jest od wyznawanych wartości. Do wyobrażenia jest postawa etyczna, w perspektywie której obie zarysowane w przykładzie kradzieże ocenione zostaną jako społecznie szkodliwe w tym samym stopniu. W odniesieniu do badanych spraw wskazano charakter dobra, liczbę pokrzywdzonych oraz charakter pokrzywdzonego (czy jest osobą fizyczną, czy prawną). Z analizy wyłączono przestępstwa w postaci stadialnej usiłowania, które tylko zagrażają mieniu i charakteryzują się w konsekwencji mniejszym stopniem społecznej szkodliwości niż kradzież dokonana oraz czyny ciągłe kradzieży odznaczające się większym jej stopniem.

Jeżeli chodzi o motywację sprawców kradzieży przyjęto jej trójdzielny podział. Wyszczególniono kradzież dokonaną na użytek własny, na potrzeby życia oraz w celu dalszego obrotu. Dwa pierwsze rodzaje kradzieży dokonywane były ze względu na trudną sytuację materialną skazanego; nie dysponował on środkami finansowymi koniecznymi do zakupu rzeczy niezbędnych do codziennego funkcjonowania. W przypadku kradzieży na użytek własny sprawca miał zamiar używania/zużycia przywłaszczonej rzeczy. Kradnąc na potrzeby życia sprawca chciał rzecz sprzedać i dopiero uzyskane pieniądze przeznaczyć na zakup rzeczy potrzebnych do codziennego funkcjonowania. W przypadku kradzieży w celu dalszego obrotu skazany zamierzał przywłaszczoną rzecz sprzedać w celu pozyskania dodatkowych środków finansowych. W jednej sprawie kradzież motywowana była względami emocjonalnymi, o czym osobno dalej.

Należy zauważyć, iż wszystkich przestępstw z art. 278 § 1 kk można dopuścić się tylko z zamiarem bezpośrednim, co wynika z formułowania dyspozycji tejże normy (znamień 'w celu'), w konsekwencji nie zaistniała potrzeba różnicowania badanych przypadków ze względu na postać zamiaru.

Sposób życia sprawcy przed popełnieniem przestępstwa stanowi jedną z najbardziej istotnych dyrektyw uwzględnianych przy wymiarze kary. Dla uzyskania większej jednolitości w grupie poddawanych badaniu spraw z analizy wyłączono przypadki dopuszczenia się kradzieży w warunkach powrotu do przestępstwa, wpływającego na ustawowe zagrożenie karą. Szczególną uwagę poświęcono natomiast aspektowi uprzedniej karalności sprawcy, niespełniającej wymogów recydywy bądź multirecydywy. Opierając się na zawartych w aktach spraw informacjach z Krajowego Rejestru Karnego ustalono fakt uprzedniej karalności bądź niekaralności sprawcy, liczbę zapadłych wobec sprawcy prawomocnych wyroków skazujących, liczbę wyroków skazujących za przestępstwa podobne, tj. wymierzone przeciwko mieniu²¹ oraz liczbę miesięcy, jakie upłynęły od dnia uprawo-

---

²¹ Wychodząc z założenia, iż wszystkie (z wyjątkiem paserstwa) przestępstwa przeciwko mieniu są przestępstwami wyłącznie umyślnymi,

mocnienia się ostatniego wyroku skazującego do dnia wydania wyroku w badanej sprawie.

Z uwagi na dyrektywę zachowania sprawcy po popełnieniu przestępstwa w każdej ze spraw ustalono, czy skazany żałował swojego czynu i czy naprawił lub usiłował naprawić szkodę.

Ze względu na istnienie w polskim procesie karnym instytucji dobrowolnego poddania się odpowiedzialności karnej, których istotą jest m.in. włączenie do procesu podjęcia decyzji wyboru kary oskarżonego oraz oskarżyciela publicznego, w każdej ze spraw wskazano tryb wydania wyroku. Z uwagi na fakt, iż wnioski o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności nie muszą zostać uwzględnione przez sąd, należy uznać, iż instytucja trybów konsensualnych nie stanowi wylomu w systemie sędziowskiego wymiaru kary.

2. Wyniki

Określone warunki zostały spełnione przez 103 sprawy. Orzekło w nich 8 sędziów; jeden był płci żeńskiej, 7 męskiej. Tabela 1 ilustruje liczbę spraw, w których orzekali poszczególni sędziowie oraz ich charakter, wyznaczony przez cechy kluczowe z punktu widzenia wyboru kary.

Przeprowadzone badanie ujawniło faktyczną niekoherencję rozstrzygnięć dokonanych mocą skazujących wyroków karnych, wydanych w okresie od 31 grudnia 2011 r. do 1 stycznia 2015 r. przez sędziów jednego wydziału karnego Sądu Rejonowego dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi. Niespójność ma charakter znaczny i dotyczy zarówno rodzajów jak i wymiarów kar.

---

pominięto kwestię zamiaru, jaki posiadał sprawca dopuszczając się uprzednich przestępstw.

Tabela 1. Liczba spraw wg sędziów i innych cech istotnych

Sędzia	Liczba spraw ogółem			Uprzed- nia kara iność sprawy			Współ- sprawstwo		Motywacja sprawy			Żal		Naprawie- nie szkody		Wartość przedmiotu przestępstwa [zł]					Charakter pokrzyw- dzonego		Rodzaj kary				
	9	2	5	10	6	6	1	9	2	14	3	13	2	8	2	3	1	7	9	0	1	4	10	1			
1	16	9	2	5	10	6	6	1	9	2	14	3	13	2	8	2	3	1	7	9	0	1	4	10	1		
2	15	9	2	4	9	6	1	4	10	12	3	0	15	8	0	4	0	3	4	11	0	3	8	4	0		
3	7	1	0	6	5	2	0	3	4	6	1	0	7	4	2	0	1	0	1	6	0	1	2	3	1		
4	26	7	6	13	18	8	2	11	12	24	2	2	24	8	10	4	1	3	10	16	1	7	10	6	1		
5	2	1	0	1	1	1	0	1	1	2	0	0	2	1	0	1	0	0	0	2	0	0	0	2	0		
6	3	1	1	1	3	0	0	0	3	3	0	0	3	0	2	0	0	1	2	1	0	0	2	1	0		
7	13	4	1	8	10	3	4	4	5	13	0	0	13	7	2	0	1	3	2	11	1	3	2	7	0		
8	21	6	4	11	13	8	3	4	14	16	5	0	21	5	9	3	0	4	9	12	2	2	11	5	1		
Suma	103	38	16	49	69	34	16	28	58	90	13	5	98	35	33	14	6	15	35	68	4	17	39	38	4		

Uwaga: Motywacja kradzieży w jednej ze spraw rozstrzygniętej przez sędziego 4 była emocjonalna, w jednej ze spraw rozstrzygniętej przez sędziego 4 postępowanie warunkowo umorzono.

2.1. Niekoherencja rodzajów kar

W perspektywie art. 58 § 1 kk, zgodnie z którym jeżeli ustawa przewiduje możliwość wyboru rodzaju kary, sąd orzeka karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania tylko wtedy, gdy inna kara lub środek karny nie może spełnić celów kary, postawiono pytanie, czy sprawy, w których orzeczono karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania charakteryzują się szczególnym zestawem cech, wyróżniającym je na tle spraw, w których karę pozbawienia wolności orzeczono z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. W badanej grupie 103 spraw 4 razy orzeczono karę izolacyjną. W pierwszej ze spraw sprawca nie był uprzednio karany; o bezwzględnym charakterze kary pozbawienia wolności przesądziły względy wiążące się z instytucją kary łącznej. Sprawca w jednym procesie oskarżony był o brutalne zgwałcenie małżonki w trakcie rozwodu oraz motywowaną emocjami kradzież dokonaną na jej szkodę bezpośrednio po pierwszym czynie. Sąd, wymierzając karę łączną za oba przestępstwa, nie zdecydował się orzec warunkowego zawieszenia jej wykonania. Drugi przypadek charakteryzował się podobieństwem względem opisanego powyżej; wielokrotnie karany, w tym raz za przestępstwo przeciwko mieniu sprawca oskarżony był o dwa przestępstwa – kradzież oraz rozbój. Sąd nie zdecydował się zastosować dobrodziejstwa warunkowego zawieszenia kary łącznej pozbawienia wolności orzeczonej w miejsce kar za oba czyny.

W pozostałych przypadkach nie wymierzono kary łącznej; sprawcy skazywani byli za pojedynczą kradzież. Obaj sprawcy byli wielokrotnie karani, w tym obaj co najmniej dwa razy za czyny przeciwko mieniu. Kradzieży dopuścili się przed upływem roku od dnia uprawomocnienia się wyroku w sprawie, w której ostatnio byli skazani. Pierwszy ze sprawców nie przyznał się do popełnienia czynu. Ukradł rzeczy o łącznej wartości mieszczącej się w przedziale 501-1000 zł na szkodę osoby prawnej. Przywłaszczenie miało charakter kradzieży sklepowej. Drugi ze skazanych przyznał się do popełnienia czynu i wyraził żal. Ukradł rzecz o wartości mieszczącej się w przedziale 1001-1500 zł na szkodę osoby fizycznej. Kradzież została dokonana podczas spotkania towarzyskiego. Obaj sprawcy dokonali kradzieży w celu pozyskania dodatkowych środków

finansowych. O orzeczeniu wobec obu sprawców kary izolacyjnej przesądziła ich bogata przeszłość kryminalna oraz fakt dokonania kradzieży w celu pozyskania dodatkowych środków finansowych, co dało podstawy do przyjęcia, iż sprawcy z popełniania przestępstw przeciwko mieniu uczynili sobie sposób na życie. Kombinacja wskazanych powyżej 4 cech – uprzedniej karalności, dotychczasowego popełnienia co najmniej dwóch przestępstw przeciwko mieniu, dopuszczenia się kradzieży przed upływem roku od dnia uprawomocnienia się ostatecznego wyroku skazującego oraz przywłaszczenia mienia w celu pozyskania dodatkowych środków finansowych – uniemożliwiła przyjęcie w stosunku do nich pozytywnej prognozy kryminologicznej. Jednakże wskazanym powyżej zestawem 4 cech charakteryzowały się 3 inne sprawy, w których orzeczono kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, przy czym w stosunku do jednego ze sprawców orzeczono grzywnę subsydiarną. W jednej ze spraw sprawca był uprzednio karany więcej razy zarówno w ogóle jak i za przestępstwa przeciwko mieniu niż jeden ze sprawców, w stosunku do którego nie zastosowano dobrodziejstwa warunkowego zawieszenia wykonania kary. W konsekwencji nie sposób przyjąć koherencji badanych rozstrzygnięć w zakresie orzeczenia zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności.

Zgodnie z art. 58 § 2 kk w brzmieniu obowiązującym przed 1 lipca 2015 r., grzywny nie orzekało się, jeżeli dochody sprawcy, jego stosunki majątkowe lub możliwości zarobkowe uzasadniały przekonanie, iż sprawca grzywny nie uiszczy i nie będzie można jej ściągnąć w drodze egzekucji. W odniesieniu do spraw, w których orzeczono kary o charakterze wolnościowym w łącznej liczbie 98, postawiono pytanie czy istnieje związek pomiędzy dochodem sprawców a rodzajem sankcji w stosunku do nich orzekanych. Sprawy podzielono na 5 grup w zależności od dochodu sprawcy – mieszczącego się w przedziale 0-499 zł; 500-999 zł; 1000-1499 zł; 1500-1999 zł oraz przekraczającego 2000 zł. Przeprowadzony test χ^2 Pearsona pozwolił ustalić istnienie istotnej statystycznie ($p < 0,05$) zależności między deklarowanymi zarobkami sprawcy w konkretnych przedziałach a rodzajem orzeczonej sankcji²², jednakże dokładna anali-

---

²² Test χ^2 Pearsona jest statystycznym testem nieparametrycznym służącym m.in. weryfikacji hipotezy o niezależności dwóch lub większej

za tabeli licznosci (Tabela 2) pozwala odrzucić tezę o koherencji dokonanych rozstrzygnięć²³.

Tabela 2. *Zależności między dochodem sprawców a rodzajem orzekanych kar nieizolacyjnych*

	Rodzaj kary	Sprawcy według dochodu miesięcznego [zł]					Sprawy ogółem
		0-499	500-999	1000-1499	1500-1999	2000-	
% sprawców % spraw	G	1 2,56%	0 0,00%	1 5,88%	2 14,29%	0 0,00%	4
		25,00% ²⁴	0,00%	25,00%	50,00%	0,00%	
% sprawców % spraw	Wo	9 23,08%	4 25,00%	1 5,88%	3 21,43%	0 0,00%	17
		52,94%	23,53%	5,88%	17,65%	0,00%	
% sprawców % spraw	Wzaw	20 51,28%	8 50,00%	2 11,76%	3 21,43%	6 50,00%	39
		51,28%	20,51%	5,13%	7,69%	15,38%	
% sprawców % spraw	Wzaw + G	9 23,08%	4 25,00%	13 76,47%	6 42,86%	6 50,00%	38
		23,68%	10,53%	34,21%	15,79%	15,79%	
	Sprawcy ogółem	39	16	17	14	12	98

liczby zmiennych w pewnej populacji (por. Grzegorz Lissowski, Jacek Haman, Mikołaj Jasiński, *Podstawy statystyki dla socjologów*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2008, ss. 641-655).

^B Wnioskowanie statystyczne, powstałe na gruncie rachunku prawdopodobieństwa, odbywa się metodą indukcji niezupełnej; statystyka opisowa oparta jest na indukcji zupełnej (por. Walentyna Ignatczyk, Maria Chromińska, *Statystyka. Teoria i zastosowanie*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2004, s. 35).

^H Pierwszą komórkę Tabeli 2 należy interpretować w następujący sposób. Tylko w jednej sprawie orzeczono karę grzywny samoistnej (G) w odniesieniu do sprawcy z najniższym dochodem (0-499 zł). Owa jedna sprawa stanowiła 2,56% wszystkich spraw, w których skazano osoby z dochodami z przedziału 0-499 zł (było ich 39) oraz stanowiła 25% wszystkich spraw, w których orzeczono karę grzywny samoistnej (były ich 4).

χ^2 Pearsona = 26,3622 df=12 p=0,009535

G – kara grzywny;

Wo – kara ograniczenia wolności;

Wzaw – kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania;

Wzaw + G – kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania oraz grzywna subsydiarna.

W badanej grupie spraw istnieje statystyczna zależność między najniższymi zarobkami sprawców (0-499 zł) a wymierzeniem im kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania – w 51% przypadków kara ta orzeczona została właśnie sprawcom najgorzej uposażonym; odsetek sprawców najbiedniejszych skazanych na tę karę wynosił aż 51%. W odniesieniu do kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania nie sposób jednak mówić, iż wymierzanie jej uzależnione jest od trudnej sytuacji materialnej skazanego – została ona w 21% przypadków wymierzona sprawcom osiągającym miesięczny dochód 500-999 zł (50% tych sprawców), w 5,13 % przypadków sprawcom z miesięcznym dochodem 1000-1499 zł (12% tych sprawców), w 8% przypadków sprawcom z miesięcznym dochodem 1500-1999 zł (aż 21% tych sprawców) oraz w 15% przypadków sprawcom z miesięcznym dochodem przewyższającym 2000 zł (aż 50% tych sprawców). Kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania oraz 'bez jednoczesnego wymierzenia grzywny subsydiarnej' orzeczona została w stosunku do wszystkich kategorii sprawców bez względu na osiągnięty dochód, przy czym odsetek skazanych na tę karę sprawców najzamożniejszych, zdolnych do jej poniesienia, jest niewiele niższy od odsetka sprawców najbiedniejszych. Należy mieć również na względzie fakt, iż średni wymiar kar pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, orzekanej bez jednoczesnego wymierzenia sprawcy grzywny, wynosi 7,8 miesiąca i jest niższy od średniego wymiaru kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania przy których orzekano dodatkowo jeszcze karę grzywny (8,8 miesiąca).

W badanej grupie spraw istnieje statystyczna zależność między zarobkami sprawców kształtującymi się na poziomie 1000-1499 zł a wymierzeniem im subsydiarnej kary grzywny

obok kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania – w 34% przypadków wymierzenia tejże kary orzeczona została ona wobec sprawców ze ‘średnim dochodem’; odsetek sprawców z dochodem we w/w przedziale skazanych na tę karę wynosił aż 77%. Zauważyć jednak należy, że kara ta została wymierzona 43% sprawców z miesięcznym dochodem 1499-2000 zł i 50% sprawców z miesięcznym dochodem przewyższającym 2000 zł oraz jednocześnie 25% sprawców z miesięcznym dochodem 499-1000 zł i 23% sprawców najbiedniejszych. Subsydiarną grzywnę orzeczono wobec większego odsetka sprawców zamożniejszych, jednakże i sprawcom mniej zamożnym (potencjalnie niezdolnym do jej wykonania) wymierzano tę karę.

W odniesieniu do kary ograniczenia wolności należy wyraźnie podkreślić, że nie orzeczono jej w stosunku do choćby jednego sprawcy z miesięcznym dochodem przekraczającym 2000 zł. Zaznaczenia wymaga fakt, iż spośród 12 sprawców najzamożniejszych 10 było całkowicie zdrowych a 2 było uprzednio leczonych odwykowo. W konsekwencji należy uznać, iż potencjalnie wszyscy byli zdolni do odbywania kary ograniczenia wolności polegającej na świadczeniu pracy o charakterze fizycznym. Karę tę wymierzono we wszystkich pozostałych grupach sprawców, przy czym w 18 % przypadków wobec sprawców z miesięcznym dochodem 1499-1500 zł i aż w 53% przypadków wobec sprawców najbiedniejszych.

Karę grzywny samoistnej wymierzono tylko w 4 sprawach, przy czym jednemu ze sprawców z najniższym miesięcznym dochodem.

Stosując test χ^2 Pearsona, nie ustalono zależności statystycznej między rodzajem kary a żadną inną cechą sprawy (uprzednią karalnością, charakterem pokrzywdzonego etc.), w konsekwencji zaniechano przeprowadzenia dokładniejszej analizy relacji między tymi cechami a rodzajem orzeczonych kar.

2.2. Niekoherencja wymiarów kar

Do analizy wyników przystąpiono z motywowanym wcześniej obserwacjami założeniem, iż jedną z najważniejszych okoliczności obciążających sprawcę będzie jego

uprzednia karalność. Ujawniono istotną statystycznie ($p < 0,05$) różnicę między średnim wymiarem kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania orzekanych wobec sprawców uprzednio niekaranych (6,9 miesiąca) a średnim wymiarem kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania orzekanych wobec sprawców uprzednio karanych (9,5 miesiąca).

Dokonano podziału badanych spraw na grupy spraw podobnych²⁵. Zasadniczym kryterium podziału uczyniono uprzednią karalność sprawcy w ogóle. Sprawy, w których sprawca był uprzednio karany, podzielono według kryterium karalności skazanego choćby za jedno przestępstwo przeciwko mieniu. Ostatnim kryterium, według którego podzielono uzyskane 3 zbiory spraw, było wystąpienie cechy działania skazanego w porozumieniu z chociażby jednym współsprawcą. Uzyskano 6 grup spraw podobnych, zilustrowanych w Tabeli 3.

Tabela 3. *Grupy spraw podobnych*

Grupa	Cecha				
	Upřednia karalność			Współsprawca	
	Wystąpiła		Nie wystąpiła	Wystąpił	Nie wystąpił
	Za choćby 1 przestępstwo przeciwko mieniu	Wyłącznie za przestępstwa przeciwko innym dobrom prawnym			
1			•		•
2			•	•	
3		•			•
4		•		•	
5	•				•
6	•			•	

• wystąpienie cechy.

²⁵ Grupowanie typologiczne polega na podzieleniu zbiorowości niejednorodnej z punktu widzenia cechy zmiennej na grupy (subpopulacje) podobne. W grupowaniu typologicznym stosuje się kryterium pozastatystyczne podziału zbiorowości (Walentyna Ignaczyk, Maria Chromińska, op. cit., s. 35).

W odniesieniu do wyróżnionych grup można mówić o rosnącym natężeniu cech wpływających na surowszy wybór kary, przy czym sprawy klasy 1 (sprawca uprzednio niekarany i działający w pojedynkę) odznaczają się najmniejszym (żadnym) ich natężeniem, natomiast sprawy klasy 6 (sprawca karany i to za *minimum* jeden czyn przeciwko mienu oraz działający w porozumieniu z współsprawca/ami) – największym.

Uzyskane 6 grup spraw podzielono według przedziałów wartości przedmiotu przestępstwa: 1-500 zł, 501-1000 zł, 1001-1500 zł, 1501-2000zł oraz powyżej 2000 zł. Porównania dokonano jedynie w odniesieniu do spraw, w których orzeczono ten sam rodzaj kary, przy czym musiały wystąpić co najmniej dwie sprawy.

W odniesieniu do wymiarów orzekanych kar ujawniono ich niespójność. Uderzający okazał się wysoki stopień niekoherencji dokonanych rozstrzygnięć. Nie istnieje żadna grupa spraw podobnych, w której nie wystąpiłyby rozbieżności w zakresie orzekanych wymiarów poszczególnych kar. Obliczone odchylenia standardowe kształtują się na poziomie od niewielkich do bardzo wysokich, przy czym pełna koherencja oznaczałaby odchylenie standardowe na poziomie 0²⁶.

W odniesieniu do kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania zestawienie orzeczonych sankcji w grupach spraw podobnych (o ile porównania dokonano) prezentuje Tabela 4.

---

²⁶ Odchylenie standardowe jest jednym z parametrów rozproszenia zdającym sprawę z wielkości zróżnicowania i różnorodności obiektów w badanej populacji ze względu na wartości danej zmiennej (por. Grzegorz Lissowski, Jacek Haman, Mikołaj Jasiński, op. cit., s. 118-130).

Tabela 4. Wymiary kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczone w grupach spraw podobnych

Grupa spraw podobnych	Przedział wartości przedmiotu przestępstwa [zł]	Orzeczone kary pozbawienia wolności z wzwj [miesiące]	Odchylenie standardowe [miesiące]	Uwagi
1	1-500	3; 4	0,7	W obu przypadkach kradzieży dokonano na szkodę osób prawnych, nie naprawiono szkody, wyrażono żal. Sprawca skazany na karę 4 miesiące ukradł na użytek własny, 3 – w celu dalszego obrotu.
	501-1000 (na szkodę osób fizycznych)	6; 6; 10	2,3	We wszystkich przypadkach kradzieży dokonano w celu dalszego obrotu, nie naprawiono szkody i wyrażono żal.
	501-1000 (na szkodę osób prawnych)	4; 8; 12	4,0	We wszystkich przypadkach kradzieży dokonano w celu dalszego obrotu, nie naprawiono szkody i wyrażono żal.
	2001-	6; 10	2,8	W obu przypadkach kradzieży dokonano na szkodę osób fizycznych, w celu dalszego obrotu, nie naprawiono szkody i wyrażono żal.
2	501-1000	3; 6	2,1	W obu przypadkach kradzieży dokonano na szkodę osób prawnych i wyrażono żal. W sprawie w której wymierzono karę wyższą, kradzieży dokonano na użytek własny i naprawiono szkodę. W sprawie w której wymierzono karę niższą, kradzieży dokonano w celu dalszego obrotu i nie naprawiono szkody.
	1001-1500	8; 8; 10	1,2	Karę 10 miesięcy wymierzono za kradzież na szkodę osoby prawnej w celu dalszego obrotu (wyrażono żal), kary po 8 miesięcy – fizycznej, przy czym jedną na użytek własny i jedną na potrzeby dalszego obrotu (w pierwszej wyrażono żal), w żadnej ze spraw nie naprawiono szkody.

5	1-500	6; 6; 8; 10; 10	5,0	Kary 6 miesięcy orzeczono za kradzież na potrzeby życia, 8 i 10 – w celu dalszego obrotu, 10 – na użytek własny, we wszystkich sprawach kradzieży dokonano na szkodę osób prawnych, nie naprawiono szkody i wyrażono żal.
	501-1000	4; 18	9,9	Karę 18 miesięcy orzeczono za kradzież w celu dalszego obrotu na szkodę osoby fizycznej, karę 4 miesięcy orzeczono za kradzież na użytek własny na szkodę osoby prawnej, w obu przypadkach nie naprawiono szkody i wyrażono żal.
	2001-	3; 12	6,4	Karę 12 miesięcy orzeczono za kradzież w celu dalszego obrotu, 3 miesiące – na użytek własny, w obu przypadkach kradzieży dokonano na szkodę osób prawnych, nie naprawiono szkody i wyrażono żal.
6	1-500	6; 8; 12	3,1	Kary 8 i 12 miesięcy orzeczono za kradzież na potrzeby życia, karę 6 miesięcy za kradzież w celu dalszego obrotu, we wszystkich przypadkach kradzieży dokonano na szkodę osób prawnych, szkody nie naprawiono, wyrażono żal.
	1001-1500	10; 12	1,4	Karę 10 miesięcy orzeczono za kradzież na szkodę osoby prawnej, karę 12 miesięcy orzeczono za kradzież na szkodę osoby fizycznej, obu kradzieży dokonano w celu dalszego obrotu, w obu sprawach nie naprawiono szkody i wyrażono żal.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza pozwoliła sfalsyfikować twierdzenie o koherencji decyzji stosowania prawa w odniesieniu do badanej grupy 8 sędziów zawodowych. Przyczyn ujawnionej niekoherencji należy doszukiwać się w mechanizmach działania ludzkiego umysłu. Procesy myślowe owych ośmiu sędziów podlegają tym samym kognitywnym ograniczeniom, które nie pozwoliły osobom badanym przez zespół Sunstein wymierzyć podobnych sankcji za czyny równie karygodne – m.in. opisanemu problemowi tłumaczenia. Gruntowna znajomość obowiązującego prawa, opinii przedstawicieli doktryny oraz orzecznictwa, a także doświadczenie zawodowe nie ustrzegły zawodowych sędziów przed wydaniem niekoherentnych orzeczeń.

Wykazana w pojedynczym wydziale karnym niejednolitość dokonanych rozstrzygnięć nie może służyć statystycznemu uogólnieniu na większe grupy sędziów. W jej perspektywie nie sposób jednak nie nabrać wątpliwości co do twierdzeń o koherencji wyroków sędziowskich w ogóle. Błędy i ograniczenia poznawcze dotyczą wszystkich ludzkich umysłów. Rozmiar badanej grupy sędziów należy uznać za kwestię drugorzędną.

Jak zostało zaznaczone, niejednolitość decyzji stosowania prawa może być postrzegana jako przejaw niesprawiedliwości. Zwłaszcza przez osoby nieposiadające specjalistycznej, prawniczej wiedzy. Zespół Sunsteina sformułował szereg postulatów natury instytucjonalnej, nakierowanych na minimalizację zjawiska niekoherencji decyzji stosowania prawa przy uwzględnieniu specyfiki amerykańskiego systemu prawnego. W ramach polskiego dyskursu prawniczego na aprobatę zasługiwałyby wszelkie te inicjatywy, które skutkować będą ujednoczeniem ustawowo określonych ram wyboru konsekwencji prawnych w podobnych stanach faktycznych. Z dystansem należy jednak odnieść się do ingerencji w system sędziowskiego wymiaru kary. Wszelkie mniej lub bardziej udane sposoby intersubiektywnej arytmetyzacji wartości nie stracą przymiotu arbitralności.

Przeprowadzone badania stanowią jedynie wstęp do dalszej, bardziej pogłębionej analizy dokonywanych przez sędziów rozstrzygnięć prawnych w perspektywie założenia niewspółmierności wartości²⁷.

---

²⁷ Składam podziękowania dr hab. Sylwii Wojtczak prof. nadzw. UEŁ za bardzo cenne wskazówki przy pisaniu artykułu; mgr inż. Joannie Chojak i dr Joannie Grzelak za pomoc przy dokonaniu obliczeń w programie STATISTICA oraz Prezesowi Sądu Rejonowego dla Łodzi-Śródmieścia Pani Joannie Szczygielskiej za umożliwienie przeprowadzenia badań.

Bibliografia

- Chmielewski Adam, *Niewspółmierność, nieprzekładalność, konflikt. Relatywizm we współczesnej filozofii analitycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2014.
- Ignatczyk Walentyna, Chromińska Maria, *Statystyka. Teoria i zastosowanie*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2004.
- Kahneman Daniel, *Pułapki Myślenia. O myśleniu szybkim i wolnym*, tłum. Piotr Szymczak, Media Rodzina, Poznań 2012.
- Konarska-Wrzosek Violetta, *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2002.
- Kövecses Zoltán, *Język, umysł i kultura. Praktyczne wprowadzenie*, tłum. Anna Kowalcze-Pawlik, Magdalena Buchta, TAIWPN Universitas, Kraków 2011.
- Królikowski Michał, *Sprawiedliwość karania w społeczeństwach liberalnych. Zasada proporcjonalności*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2005.
- Lissowski Grzegorz, Haman Jacek, Jasiński Mikołaj, *Podstawy statystyki dla socjologów*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2008 (ss. 641-655).
- Malezini Mirosława, *Zasady sądowego wymiaru kary*, w: Tomasz Kaczmarek (red.) *Nauka o karze: Sądowy wymiar kary*, C.H. Beck, Warszawa 2015 (ss. 157-164).
- Sunstein Cass R., Kahneman Daniel, Schkade David, Ritov Ilana, „Predictably Incoherent Judgments”, *Stanford Law Review*, vol. 54, no. 6, June 2002, www.questia.com. (ss. 1153-1215).
- Wojtczak Sylwia, *O niewspółmierności wartości i jej konsekwencjach dla stosowania prawa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010.
- Wróblewski Jerzy, *Wartości a decyzja sądowa*, Ossolineum, Wrocław 1973.
- Zawłocki Robert, *Pojęcie i funkcje społecznej szkodliwości czynu w prawie karnym*, C.H. Beck, Warszawa 2007.
- Zoll Andrzej, *Komentarz do kodeksu karnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007.